

ביאורים בתורת רבינו

לקוטי שיחות
מכ"ק אדמו"ר מליובאוויטש
מבוארות ומפורשות

פרשת שמות

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ושש לבריאה

עיצוב ועימוד:

טל: 08-8502771 (+972)
www.chazak.co.il
office@chazak.co.il

פתח דבר

בשבת והודיה לה' יתברך, מוגשת בזה לפני ציבור הלומדים שיחה נוספת בסדרת 'ביאורים בתורת רבינו'.

שיחה זו נדפסה בלקוטי-שיחות חלק ו' לפרשת שמות (ב) עמ' 13.

במקורה נדפסה השיחה באידיש, וכאן היא תורגמה ללשון-הקודש, נוספו לה קיצורים וסיכומים, ונתבארו הענינים והמושגים המובאים בה.

הביאורים נלקטו ונכתבו על ידי הרה"ת ר' מנחם מענדל שיחי' אשכנזי, והסתייענו רבות בהסברים שהשמיע הרה"ח ר' יואל שיחי' כהן, בהזדמנויות שונות.

*

תודתנו נתונה להרה"ת יואב שיחי' למברג על כתיבת הסיכומים ועריכת הביאורים, וכן להרה"ת צבי הירש שיחי' זלמנוב והרה"ת יצחק שיחי' קפלן על תרגום השיחה מאידיש ללשון-הקודש.

כמו כן נתונה תודתנו להנהלת קה"ת על נתינת רשות מיוחדת להדפסת השיחות.

*

לבקשת רבים, ניתן להוריד את הקונטרס, כמו גם הקונטרסים האחרים שנתבארו על ידנו, בכתובת: www.biurim.022.co.il.

כבר אמר דוד המלך, "שגיאות מי יבין" (תהילים יט, יג). יתכן כי נפלו אי-הבנות בעניינים המבוארים. על-כן שטוחה בקשתנו בפני ציבור המעיינים בקונטרס – לשלוח את הערותיהם ונתקנם בכוא העת אי"ה.

יהי-רצון מהשי"ת שהעיסוק בדא"ח בכלל ובתורת רבינו במיוחד, יזרו את קיום הייעוד (ישעיה יא, ט), "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" (ישעיה יא, ט).
(ט).

מכון 'ביאורים במאמרי רבינו'

ערב שבת קודש פרשת שמות ה'תשע"ו

כתובת למשלוח הערות: ת.ד. 485 כפר-חב"ד. או: mm.ashkenazi@gmail.com

תוכן כללי

מטרת שעבוד מצרים – עשיית דירה לקליפות במקום דירה לה' * הטעם שעיקר השעבוד היה בעשיית לבנים * ג' דרגות ב"דירה בתחתונים": גילוי אלוקות, הכרה באלוקות, פעולה בתחתון שאין לו שייכות לאלוקות * וכנגדן: משכן, מקדש, לעתיד-לבוא *

שמות ב

א. על הפסוק וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה את כל עבודתם וגו',¹ איתא בגמרא²: "בתחילה בחומר ובלבנים, ולבסוף ובכל עבודה בשדה, ולבסוף³ את כל עבודתם". וביארו המפרשים⁴ בכוונת דברי הגמרא: הי' מקום להקשות מפני מה ייחד הכתוב את העבודה "בחומר ובלבנים" והזכירה בפני עצמה, אף שהיא נכללת כבר ב"כל עבודתם" האמור להלן – ועל כך באה ההדגשה בגמרא, שהשעבוד "בחומר ובלבנים" הי' "בתחילה"; היינו שזו היתה התחלתה של כל ה"עבודה בשדה" שבאה "לבסוף", ולפיכך נזכרה עבודה זו (בתחילה ו)בנפרד.

ב. תורה ובעינינו כל פרט הוא בתכלית הדיוק. ומזה מובן שמה שהעבודה "בחומר ובלבנים" היתה "בתחילה" (ורק "לבסוף" היתה "כל עבודתם") אין פירושו רק "תחילה" במוכן של זמן, אלא גם "תחילה" בתוכן, היינו בכובד וחומר השעבוד. כלומר, עיקרו וכללותו של השעבוד הי' עבודת ה"חומר ובלבנים", וממנה נסתעפו אחר כך

(כפרטים המסתעפים מן הכלל) כל מיני השעבוד, "כל עבודתם". ומטעם זה אנו רואים שגם "לבסוף", כאשר בני ישראל עבדו כבר "את כל עבודתם", הרי עיקר עבודתם הי' עדיין יצירת הלבנים⁴, כפי שמוכח מן המסופר בהמשך הפרשה⁵: כאשר ביקש פרעה ש"תכבד העבודה על האנשים" [ודבר זה הי' בסוף זמן גלות מצרים, לאחר שמשה ואהרן באו אל פרעה בשליחותו של הקב"ה ואמרו לו "שלח את עמי"], עשה זאת (לא על ידי סוג אחר של עבודה, אלא) דוקא על ידי מלאכת עשיית הלבנים (בצורתו שלא ינתן להם תבן עבור כך, ושיחד עם זאת לא יחסר מאומה מסכום הלבנים הקבוע).

ועוד זאת: גם במשך זמן השעבוד כולו, יום-המלאכה של בני ישראל הוקדש בעיקר ליצירת לבנים (אף-על-פי שעסקו גם במלאכות אחרות). והדבר מוכח מתוך דברי המדרש⁶ על הפסוק⁷ "ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך – בפה רך"⁸, "נטל (פרעה) סל ומגריפה"

1) פרשתנו א, יד.
2) סוטה יא, ב.
3) שמור" פ"א, יא. וראה חדא"ג מהרש"א בסוטה שם, שמפרש גם כן בגמרא.
4) חדא"ג שם.
5) להעיר מפרש"י משפטים (כד, יו"ד): "שהיו

משועבדים במנשה לבנים".

5) פרשתנו ה, א ואילך.

6) במדב"ר פט"ו, כ. תנחומא בהעלותך יג. ת"ב שם

כג. וראה גם שמור"ר שם.

7) פרשתנו א, יג.

8) וראה גם סוטה שם, ריש ע"ב.

סיכום: מצינו בגמרא שתחילת שעבודם של ישראל היה ב"חומר ובלבנים", ולבסוף "את כל עבודתם". ומכך יש ללמוד בהיבט התוכני, שעיקר השעבוד היה ב"חומר ובלבנים", וממנו הסתעף הכל (וכפי שאכן מצינו שגזירת הכבדת העבודה היתה דווקא בעשיית הלבנים, ובנוסף היא גם תפסה את רוב זמנם).

ב. וביאור הענין בכך שהשעבוד העיקרי¹³ הי' בחומר ולבנים:

נתבאר כבר באריכות במק"א¹⁴ בפירוש "ויעבידו מצרים את בני ישראל גו' וימררו את חייהם בעבודה קשה גו'", שהמצרים ניצלו את חיותם וכחותיהם של בני ישראל – אשר אמיתת חיותם וכחותיהם באה מצד הקדושה¹⁵ (נפש האלקית)¹⁶ – לבניית ה"ערי מסכנות לפרעה". תמורת מה שבני ישראל הוצרכו להתעסק בעשיית "דירה לו ית'", בבנין "עיר אלקינו"¹⁷, הוכרחו על ידי אלו המצירים ומעיקים¹⁸ להם להפנות את הכחות הקדושים הללו להקים דירה לקליפה רחמנא ליצלן, "ערי מסכנות לפרעה".

ו"זה לעומת זה": כשם שה"בנין"

והי' "עושה בלבנים"⁹, ובדרך זו הי' מפתה את בני ישראל "עשו עמי היום בטובה", היינו שגם הם יעשו בלבנים כמותו, "מיד הלכו . . . ועשו עמו בכל כחן, כיון שחשכה העמיד (פרעה) עליהם נוגשים ואמר להם חשבו את הלבנים (שנעשו ביום זה).. ואמר להם (לבני ישראל) כזה אתם מעמידים בכל יום ויום".

ואם כן, מאחר שמדי יום ביומו הי' על בני ישראל להעמיד סכום של לבנים כפי שעשו במשך כל אותו היום, כאשר עבדו "בכל כחן", מובן שגם במשך זמן השעבוד שלאחר מכן התעסקו רוב היום ככולו¹⁰ ביצירת לבנים¹¹; ושאר כל מיני העבודה שעסקו בהם היו במעט השעות הנוספות (בלילה)¹².

ועל-פי זה מובן היטב הטעם שייחד הכתוב את עבודת "חומר ולבנים" והזכירה בפני עצמה – שכן גם לאחר מכן, כאשר עסקו גם ב"כל עבודתם", עיקר התעסקותם הי' עדיין בעשיית הלבנים.

(9) ראה גם שם, א.

(10) אבל לא כל היום ממש – שהרי חלק מהיום בנו את הערים*, שגם זה נכלל בהעבודה "בחומר ובלבנים" (ראה מהרש"א שם: שבתחלה בנו לו ערים). ואולי י"ל: בחומר (לעשות ממנו לבנים) ובלבנים (לבנות מהם ערים). ברמב"ן (א, יא) ואוה"ח (שם, יד), שבנין הערים אינו נכלל בהעבודה "בחומר ובלבנים", ומפרשים שבתחלה היו בונים הערים ואחר-כך הוסיפו עליהם עשיית הלבנים. אבל פשוטו הלי' בגמרא ומדרש שם משמע כנ"ל. וראה אוה"ח (שם, יא): "ולדבריהם ז"ל צריך לומר כי קדמו דברים ("פה רך") לשרי מסים".

(11) להעיר משמור"ד שם, יב: אם אתם הולכים לישן בכתים . . . אין אתם משלימים את הסכום שלכם.

(12) ב"ר פכ"ז, ב. תנחומא ויצא, ט.

(13) במצרים כפשוטו, ובמצרים וגלות ויציאת מצרים שבעבודת כל אחד ואחד מבני ישראל, שבי"כל יום ויום חייב לראות את עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים" (תניא רפמ"ז – ראה שם ביאורו).

(14) ראה על דרך זה לקו"ש ח"ג ע' 848 ואילך.

(15) כנאמר על התורה ומצוות כי הם חיינו. וראה קונטרס ומעין מ"ז. ו"לכן נוגע מאד הענינים שעוסקים בהם, מפני שבכל דבר ודבר שהאדם פועל ועושה מכניס בזה כחות אלקית" (ד"ה בששה"ק תעריב פ"ב). וראה גם לקו"ש שם הערה 22.

(16) ראה תניא פ"ט, יב ועוד.

(17) תהלים מח, ב. וראה רשימות הצ"צ שם.

(18) דכל המצירים נקראו על שם מצרים (ראה ב"ר

פט"ז, ד).

(* ואין לומר שבנין הערים הי' משחשיכה – כי (א) רק "בכל עבודה בשדה" הי' לאחר "שבאין לנוח לערב לבתינו" (תנחומא ויצא ט). (ב) לפי"ו נמצא שבנין הערים – מלאכה עיקרית – לא נמנית כלל בפסוק "וימררו את חייהם" (ורק – נכלל בדרך אגב) ב"את כל עבודתם"!

ירושלים; פעולות לא טובות – בנין צור²⁴).

סיכום: המצרים הכריחו את ישראל לבנות דירה לקליפות, תחת עשיית דירה לה'. ולפיכך עיקר שעבודם היה בהכנת לבנים, המהוים את עיקרו וחוזקו של בית. ובכך הם סמל לכללות השעבוד, שענינו היה "בניין" לקליפות.

ג. באבנים גופא, שהעמדת בנין היא בעיקר על ידן, יש שני סוגים: אבנים שהן בריאה בידי שמים; ולבנים הנעשות על ידי האדם²⁵. ותוכן עבודת בני ישראל במצרים היתה (לא באבנים, אלא) בעשיית לבנים.

מהו החילוק בין אבנים ללבנים? "אבנים", בהיותן בריאה בידי שמים, מרמזות על מדריגה נעלית בקדושה²⁶. מטעם זה בניית בית המקדש היתה צריכה להיות (לכתחילה) באבנים²⁷, ואף ארץ-ישראל בכללותה נקראת "ארץ אשר אבני ברזל"²⁸. ואילו לבנים נוצרות על ידי מעשה ידי אדם, והן מרמזות על עניני הרשות²⁹, שמה שייעשה מהם – קדושה או ההיפך – תלוי באדם,

[ולכן מצינו שאיסור השתחווי' בפישוט ידים ורגלים חל דוקא ברצפת אבנים ולא ברצפת לבנים³⁰ – שכן

של "עיר אלקינו" הוא מאבנים (בדוגמת עיר הנעשית מריבוי בתים, שכל בית בנוי מאבנים¹⁹ – עיקרו ותוקפו של בית הם האבנים שב²⁰) – כך הי' גם, להבדיל, בערים דקליפה שנבנו במצרים (כי רצונה של הקליפה הוא להשתוות לקדושה – כקוף בפני אדם²¹): עיקר שעבוד בני ישראל הי' ביצירת הלבנים (ותהי להם הלבנה לאבן²²), אבנים עבור ערי מצרים.

ועל-פי זה מתבאר גם מה שהעבודה "בחומר ובלבנים" משמשת כדוגמא וסמל לכלל העבודה, "כל עבודתם" (כנ"ל ס"א), כי כל מלאכה ופעולה, תהא אשר תהא, תוכנה הפנימי הוא – בניית "בית", ועיקרו של הבית הוא האבנים כנ"ל: כאשר אדם עושה דבר טוב, בין אם זו מצוה ובין אם זו עשיית דברי הרשות לשם שמים או באופן של "בכל דרכיך" דעהו²³, הוא מוסיף בכך אבן לבנין הקדושה; וכאשר הוא עושה דבר לא-טוב, הרי על ידי זה הוא מוסיף לבינה לבנין דקליפה. ההבדל בין הפעולות והעבודות השונות בא לידי ביטוי בתוכן הבנין, אבל בחיצוניות ישנו צד השווה לכל הפעולות – בנין (פעולות טובות – בנין

(23) החילוק בין ב' האופנים – ראה לקו"ש ח"ג ע' 907, 932.

(24) היפך בנין ירושלים (ראה רש"י תולדות כה, כג – ממגילה ו, א. וראה גם זח"ב רלו, א. רמ, א עיי"ש).

(25) תו"א עז, ג. לקו"ת לג"פ שם. וראה גם ד"ה והי' הנשאר שם פ"ז.

(26) ד"ה והי' הנשאר שם. וראה גם תו"א שם. לקו"ת לג"פ שם.

(27) רמב"ם הל' בית הבחירה פ"א ה"ח.

(28) עקב ח, ט.

(29) ראה תו"א שם.

(30) מג"א או"ח סקל"א סק"כ.

(19) ראה בארוכה ד"ה והי' הנשאר בעיון תרצ"א פ"ב וג'. ד"ה אור ל"ד ש"ת פ"ג. ובכ"מ.

(20) וכל' ס' יצירה (פ"ד בסופו) ב' אבנים בנות ב' בתים וכו' – ולהעיר מנגעים פ"ב, מ"ב. ובפרט בית המקדש – השלימות ד"עיר אלקינו" (ירושלים) – שעיקרו הי' אבנים, כדלקמן סעיף ה' וסעיף ח'.

(21) זח"ב קמת, ב. וביהל אור ע' שנה, שהוא על דרך שארז"ל (מדרש הגדול) על הפסוק (בראשית ה, ג) שמקודם היו כקופין.

(22) נח (יא, ג) וראה שער הפסוקים ר"פ שמות. לקו"ת לג"פ על הפסוק (עב, ג ואילך – אוה"ת נח כרך ג תרסב, א ואילך. שם כרך ו' תתרטו, א ואילך).

סיכום: השעבוד היה בלבנים ולא באבנים. החילוק ביניהם: אבנים הן בריאה בידי שמים, ורומזות לדרגה נעלית בקדושה. ואילו לבנים נוצרות בידי אדם, ורומזות לעניני הרשות, שניתן להעלותם לקדושה או להיפך.

ד. ועל-פי זה הי' אפשר לבאר את הטעם שעבודתם הקשה של בני ישראל – במצרים היתה בלבנים – ולא באבנים – כי מאחר שמטרת עבודה זו היתה לבנות "ערי מסכנות לפרעה" (ההיפך מ"עיר אלקיננו", כנ"ל), הרי גם בנייתן של הערים לא היתה ב"אבנים" המורות על צד הקדושה, אלא ב"לבנים" שמציאותן היא בהתאם ל"ערי פרעה".

אבל לאמתו של דבר אין ביאור זה מספיק: לכאורה, מאחר שכוונת המצריים היתה לנצל דוקא את הכחות והחיות של צד הקדושה עבור בניית הערים דקליפה (כהדגשת הכתוב:

איסור זה הוא מצד הטעם שאין לעשות במקום זר מעשה בדוגמת הנעשה בבית המקדש – השתחוו³¹, ומאחר שלבנים מצד עצמן אינן מורות על ענין של קדושה, הרי ההשתחוו³¹ על רצפת לבנים אינה בדוגמת עבודת ההשתחוו³¹ בבית המקדש];

ובלבנים יש גם (אפשריות ל)היפך הקדושה³², כדברי הגמרא³³ בנוגע לעבודה זרה³⁴ "זקף לבינה"³⁵ א.

וזהו ההסבר בדברי רש"י³⁶ ש"אין אבנים בבבל, שהיא בקעה" – כי בבל ("בקעה" בכלל³⁷) היא מקום נמוך, מקום של העלם האור האלקי, של חושך, עד שאפילו בנוגע לתורה כפי שהיא בבבל אמרו חז"ל³⁸: "במחשכים הושיבני – זה תלמוד בבלי", ולפיכך אין בה מקום למדריגת "אבנים" שבריאנתן בידי שמים.

שבערה שלפני זה. וראה רש"י (ע"ז) שם – לפי שהוא בידי אדם, מה שאין-כן אבני הר שנולדלו שאין בהם תפיסת ידי אדם. (עיי"ש. ולהעיר ממ"ש (איכה ג, לח) מפי עליון לא תצא הרעות).

34) ואפילו עבירה קלה של דברי סופרים – נפרד בה מיהודו ואחדותו כמו בעבודה זרה ממש בשעת מעשה (ראה תניא פכ"ד, כה).

35) ראה גם לקו"ת לג"פ שם.

36) נח יא, ג.

37) להעיר מס"ת בזה"א עה, א; וממאמר רז"ל (עירובין ו, א. וש"נ) בקעה מצא וגדר בה גדר. וראה ד"ה והי' הנשאר שם פ"ז, שבקעה הוא ענין ביקוע ופירוד.

38) כן הובא בכ"מ בדא"ח. וכ"ה הוא בשל"ה בית חכמה (טו, ב) ובית הגדול (לו, רע"א). ובסנהדרין כד, א (וכ"ה בשל"ה שער הגדול (לה, כ)): זה תלמודה של בבל.

31) רש"י ד"ה לא אסרה תורה (מגילה כב, ב). הרמב"ם (הל' ע"ז פ"ו ה"ו ואילך, וראה כס"מ שם) מפרש הטעם מפני שזהו דרך עווע"ז. ולכאורה גם בזה יש לפרש דהא שעשו כן לעבודה זרה הוא מפני שהייתה עבודה בקודש ונעל דרך שמצינו במצבה (שקדמה לדין אבן משכית ברמב"ם שם) – דאחונה לאבות (ספרי שופטים טו, כב) ד"ל דמפני זה עשאוה חק לעבודה זרה (ראה פרש"י שם. ולהעיר מאוה"ת ויצא קצח, א ואילך)] אף שבית-המקדש (שבו רצפת אבנים) נבנה זמן רב לאחר איסור אבן משכית.

32) ראה פרדס בשער ערה"כ ערך לבינה (הובא באוה"ת שמות ע' כד. זאת תנוכת תר"מ ספי"ד. וראה גם ד"ה והי' הנשאר שם ספ"ז): לבינה הוא מסטרא דמסאבותא.

33) ע"ז מו, א (וראה גם סוטה מז, א – בכמה דפוטים נשמט על-ידי הצנזור) – הובא במקומות

ביאורים בתורת רבינו

א "זקף לבינה"

אך מכיון שישראל גילה דעתו שנוח לו בעבודת כוכבים, הרי העכו"ם עושה שליחותו. ודין זה הוא דוקא בלבנים הנעשות בידי אדם מה-שאיין-כן באבנים (ראה עבודה זרה מ"ו א רש"י שם ד"ה אסורה).

ישראל שזקף לבינה להשתחוות לעבודה זרה, ובא עכו"ם והשתחוה לה, אוסר אותה לדברי הכל. והגם שהעכו"ם אינו יכול לאסור דבר שאינו שלו,

המצריים לבנות "ערי מסכנות לפרעה" מ"לבנים" דוקא), היא דוקא מצד פחיתותן:

כידוע⁴¹ "נתאוה הקב"ה להיות לו (ית' 42) דירה בתחתונים" – וכהדגשת רבינו הזקן⁴³ (בעל ההילולא דכ"ד טבת 44) "שאינ תחתון למטה ממנו" – כלומר, ככל שהבחינה הנעשית לו "דירה" היא "תחתונה" יותר, כך נשלמת באופן גדול ועמוק יותר כוונתו ורצונו. ונמצא, שכאשר בניית "עיר אלקינו" היא מ"לבנים" הפחותות יותר במדרגתן, אזי מתמלאת הכוונה של "דירה בתחתונים" יותר מאשר על-ידי "אבנים"⁴⁵.

ובדוגמת מעלת בית-המקדש ביחס למשכן: המשכן, שהי' "דירת ארעי" עבור הקב"ה⁴⁶, נבנה בעיקר (מקדשים – ארזים, צומח; ואילו בית-המקדש, שהי' "דירת קבע" של הקב"ה⁴⁷, הי' בנוי בעיקר מאבנים⁴⁸ – דומם, שהוא סוג נמוך יותר⁴⁹ מן הצומח⁵⁰).

אולם לאמתו של דבר אין די בהסבר זה: אם רק מצד העילוי הנ"ל שבלבנים (שכאשר "עיר אלקינו" נבנית מהן,

"ויעבדו מצרים את בני ישראל גו' וימררו את חייהם גו'", כנ"ל תחילת ס"ב), הי' להם להשתדל גם (ואדרבה – ביתר שאת³⁹) שייעשה שימוש באבנים עבור עריהם, כדי שיוכלו ליהנות ולקבל יניקה גם מן הקדושה שבענינים שבריאיתם בידי שמים⁴⁰.

ועל כרחק צריך לומר דאדרבה: למרות גודל העילוי שבבחינת אבנים, יש בלבנים מעלה גדולה עוד יותר. ובשל מעלה זו גופא השתדלו המצריים כל-כך שבני ישראל יתעסקו (בעיקר וברוב הזמן) בלבנים דוקא, כדי להכניס לרשות הקליפה גם את המדריגה הנעלית שב"לבנים".

סיכום: לכאורה השעבוד לא היה באבנים להיותן מורות על צד הקדושה. ברם אדרבה, כשם שניצלו המצרים את כוחות הקדושה של ישראל לטומאה, כך היה להם לנצל את יתרונן של האבנים לבניית עריהם.

ה. לכאורה הי' אפשר לבאר, שהמעלה שישנה ב"לבנים", הנחותות במדרגתן מהבחינה הנעלית של "אבנים" (אשר בשל מעלה זו ביקשו

47) ראה שהש"ר שם. וכמ"ש (תהלים קלב, יד) זאת מנוחתי עדי עד (תו"א שם).
48) ואסור לעשות בו עץ בולט (רמב"ם הל' ביהב"ח פ"א הי"ט (וגם הראב"ד ס"ל כן – ראה כס"מ שם). חינוך מצוה תצב – הובאו בתו"א שם).
49) ומה שבנין בית-המקדש הי' מאבנים ולא מלבנים שהם "תחתון" יותר – ראה להלן הערה 76.
50) וכמבואר בתו"א שם, תו"ח ד"ה ויגש פ"ח וסדרו כא, ב.
– ובלקו"ת ברכה צט, ד וב"מאמרי אדה"ז – הנחות הר"פ" ע' פא, מבואר מעלה זו גם בנוגע למשכן שילה, לפי שהכתלים* שבו היו מאבנים. עיי"ש.

39) על דרך המבואר באגה"ת ספ"ו.
40) ועל דרך שמצינו (הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סוס"ג) שתורה ומצוות דרשע קודם שעשה תשובה מוסיפים כח בקליפות.
41) תנחומא נשא טז. וראה גם במדבר"ר פי"ג, ו.
42) כן הי' מוסיף (פעמים רבות) כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע – נתבאר בלקו"ש חיי"ט ע' 27 ואילך.
43) שנת תקע"ג – מוצש"ק פ' שמות.
44) תניא פל"ו.
45) להעיר מ"כל דבר שבחובה אין בה אלא מן החולין" (מנחות פב, א).
46) ראה שהש"ר פ"א, טז (ג). וכמ"ש (ש"ב ז, ו) ואהי' מתהלך באהל גו' (תו"א ר"פ ויגש).

בתחתונים" בדומם ש"אין תחתון למטה ממנו" (וענין זה נפעל לראשונה בבית-המקדש). אבל למעשה גם סוג הדומם הי' חלק מן המשכן: קרקע המשכן היתה מעפר, והרי אף במקום זה, בקרקע המשכן – כמו בכלל המשכן – נפעל ענין "ושכנתי בתוכם". וכמובן גם מפסק הדין "ומן העפר אשר יהי' בקרקע המשכן יקח הכהן"⁵².

ואם כן, מאחר שגם במשכן היתה המשכת אלקות בתחתון מסוג זה, "שאין תחתון למטה ממנו", מפני מה הי' המשכן בנוי מ"צומח" ולא מ"דומם" כבית-המקדש?

סיכום: גם במשכן נפעלה ה"דירה בתחתונים" בדומם – בקרקע המשכן, ואם כן מדוע הוא לא נבנה מדומם (כבית המקדש).

ז. אלא שהביאור בזה הוא:

עילוי זה שנפעל על-ידי המשכת אלקות למטה, בתחתונים, בא לידי ביטוי בשני אופנים:

(א) על-ידי המשכה כזו ניכר ומתגלה התוקף הבלתי מוגבל של האור האלקי, שהוא "אין סוף" – היינו שאין עליו שום הגבלה, עד שהוא מתפשט ומאיר גם בסוג התחתון ביותר (שכן אילו היתה הגבלה כלשהי באור זה, לא הי' ביכלתו להגיע למקום נמוך כל-כך).

[ובדוגמת ענין זה באיש חסד: ככל שמדת חסדו גדולה יותר, כך מגעת פעולת ההטבה שלו לאנשים פחותים יותר. וכפי שאנו מוצאים באברהם אבינו, שמדת החסד שלו היתה בלי

נשלמת הכוונה של "דירה בתחתונים" באופן נעלה יותר) – הרי המצריים (ברצותם שהענינים הנעלים ביותר שבקדושה יופנו לקליפה, להבדיל) לא היו צריכים להשתדל אלא שבניית ערי פרעה, ערים דקליפה, תיעשה (על-ידי בני ישראל) בלבנים; אבל לא להשקיע השתדלות ומאמץ שגם הכנת ה"לבנים" תיעשה על-ידי בני ישראל.

ומזה שהמצריים הכריחו את בני ישראל אף להכין לבנים, ואדרבה: עיקר "ויעבידו" הי' בעשיית הלבנים⁵¹, משמע שאכן תכלית העילוי באה לידי ביטוי בענין זה דוקא (ולכן השתדלו המצריים כל-כך שבני ישראל יעשו את הלבנים לערי פרעה, כדי לקבל יניקה מהענין הנעלה הנפעל על-ידי "עשיית לבנים").

סיכום: אי אפשר לפרש שבגלל פחיתותן של הלבנים, דווקא על-ידן נשלמת הכוונה של "דירה בתחתונים", ומטעם זה העדיפום המצרים. וכדוגמת מעלת בית-המקדש שעיקרו **מדומם** והיה "דירת קבע", על המשכן שעיקרו **מצומח** ושימש "דירת ארעי". כי אם כן, מדוע עיקר שעבודם של ישראל היה בהכנת הלבנים.

ו. ולהבין עילוי זה שבעשיית לבנים יש להקדים ולבאר תחילה באופן יסודי יותר את החילוק הנ"ל שבין המשכן לבית המקדש, שהמשכן הי' בנוי בעיקר מן הצומח ובית המקדש – מן הדומם. אילו הי' סוג הדומם נעדר לגמרי מן המשכן, הי' מקום לומר בפשטות שבמשכן עדיין לא נפעלה כלל "דירה

52) נשא ה, יז.

51) כדמוכח ממקומות המסומנים בהערה 6.

הרלב"ג⁵⁶: וזה מסגולת האמת שהוא מסכים לעצמו מכל צד ג.

ומאחר שמדובר בהכרה באמת של אלקות מצד הנבראים למטה, ברור שהדרך העיקרית להגיע לידי כך, ובאופן נעלה, היא על-ידי ראיות מענייני הבריאה (מלמטה למעלה), היינו שהבריאה התחתונה גופא מעידה בגלוי על האמת שבאלקות. אולם גם כאשר ההכרה באה מצד גילוי האור האלקי מלמעלה אל הנבראים – אף שבאופן זה אין ההכרה שלהם מוחלטת וחדורה בפנימיותם כל-כך – הרי בכך שהנבראים מקבלים את האור ותופסים את האמת האלקית יש מעלה גדולה יותר מאשר בעצם הגילוי של האור כשלעצמו, כי קבלת ההשפעה היא ענין עמוק יותר מן ההשפעה גופא⁵⁷,

גבול⁵³, ועל כן השפיע אפילו (א) לערביים (ב) שהשתחוו (ולא לדבר סתם, אלא) (ג) לאבק שעל רגליהם⁵⁴].

(ב) על-ידי זה שהמשכה זו פועלת שגדולתו ית' תהי' ניכרת "בתחתונים", בא לידי ביטוי (לא רק ענין ה"בלי גבול" שבאור, שהוא נמשך ומגיע אף למטה, אלא גם) האמת של אלקות, בכך שגם למציאות ה"מטה", לנבראים התחתונים (שאינם אלקות), יש הכרה⁵⁵.

ופעולה זו, שהנבראים מכירים באלקות, מביאה עמה (חידוש, וממילא) מעלה גדולה הרבה יותר מאשר בהמשכת האור האלקי גם למטה. שכן בענין זה נראית אמתיות האלקות בגלוי כל כך, עד שגם מציאות של זולת יכולה לראות ולהכיר באמת זו. ועל דרך מ"ש

אבל ענינו של המקבל רצונו וכו' אינו נוגע בזה. מה שאינן הכוונה ב"לברואיו ויכירו כו" הוא – שהנבראים יכירו את גדולתו ית' ויזכו להיות מרכבה כו'. ועל-פי זה יובן מה שהטעם בע"ח ושער ההקדמות שם הוא בנוגע לכללות ההתהוות, ואילו בשער הכללים שם "האציל נקודה א' הכלולה מ' (והם י"ס של העקודים שהיו בנ"ל א') – כי טעם זה ד"כירו גדולתו כו" נשלם בהאצלת בחי' עקודים דוקא (ולא בבחי' שלמעלה מזה) לפי שבעקודים הוא התחלת הכלים (ד"ה השם נפשו בחיים תשכ"ד. ועיין המשך תער"ב ח"ב ע' א'ק"ט).

(56) ס' מלחמות השם מאמר ו' ספט"ו – הובא ב"קיצורים והערות לתניא" ע' קב. (57) וזהו החידוש שב"סוף מעשה במחשבה תחלה" על "נעוץ תחלתן בסופן": "סופן" הכוונה לסיום וגמר ההשפעה, ובחי' זו נעוצה ב"תחלתן" – תחלת וראשית ההשפעה (וכנ"ל בפנים, שעל-ידי המשכת האור עד למטה מטה – "סופן", מתגלה תוקפו הבלתי מוגבל ג,

(53) ראה תו"א (ד"ה אנכי מגן לך) יב, א. ובהגהות על זה בלקו"ת לג"פ (פח, א. אה"ת לך (כרך ד) תרצג, א ואילך).

(54) ב"מ פו, ב. וראה לקו"ש ח"א ע' 28. (55) וי"ל שזהו ב' הענינים "כדי להטיב לברואיו ויכירו גדולתו כו" להטיב לברואיו הוא המשכת אלקות, ויכירו גדולתו הוא ההכרה והקבלה (ע"ח שער הכללים בתחלתו). וי"ל שזהו החידוש ד"כירו גדולתו" על "בגין דישתמודעון לי" (כדי שידעו אותו) (שבוהר פ' בא מב, ב), שהכוונה ב"בגין דישתמודעון לי" (דמשמע גם) בעל כרחו) – הוא שיהי' גילוי אלקותו ית'

(וכדאיתא בע"ח בתחלתו) ושער ההקדמות הקדמה (ג) "שיתגלו שלמות כחותיו כו" וממ"ש בע"ח שם "וכבר נתבאר טעם זה בספר הזהר . . . וגם כפ' בא כו", מובן שבכללות הוא ענין אחד עם "בגין דישתמודעון לי". וראה גם לעיל ע' לב וד"ה שוקיו עמודי שש תש"ב פי"ח, אשר ענין "יתגלו כו" הוא פירוש במאה"ז "בגין כו" (

ביאורים בתורת רבינו

ב "מסגולת האמת שהוא מסכים לעצמו מכל צד"

כדוגמת סברה אמיתית ותכונה, העולה בסוגיא במקומות שונים. וראה בביאור ד בארוכה.

ג הערה 57 "נעוץ תחלתן בסופן" ועל דרך הנותן צדקה לעני, שבתחילה מתעורר עליו ברחמים, ומכך נולד אצלו רצון להיטיב לו (דהרחמים הם הטעם לרצון), ואחר-כך נמשך הרצון

ןואף על כך ישנה דוגמא מאיש
חסד⁵⁸ – שרצונו להיטיב לבני אדם

ובלשון הקבלה והחסידות: שרש הכלים
הוא למעלה משרש האור ז.

השם נפשנו שם. וראה גם תו"ח שם פ"ב וגי'. המשך
תער"ב (שם ואילך). לקו"ש ח"ט ע' 384 ואילך.
58) ראה בארוכה תו"ח שם פ"ג.

מה-שאינ"כ"ן "סוף מעשה" הוא ענין קבלת ההשפעה,
ובחינה זו מגעת ב"מחשבה תחלה" היינו תחילה אפילו
לפני תחלת המחשבה – למעלה משרש ההשפעה (ד"ה

ביאורים בתורת רבינו

מוגדר באופי המסוים של הנותן, כזה אשר בו הנותן
והמקבל שווים.

בדוגמא הנ"ל, הרי שהסנגור צריך להביא טיעון
שאינו מעולם של חסד. בדומה לתרגיל חיבור
מתמטי, שהתוצאה אינה בגלל שמישהו הבין כך
ונפשו נוטה לכך, אלא היא כפי המציאות, ולכן היא
מתקבלת בהבנה בקרב בעלי דיעות שונות. לדוגמא,
טענה שהנאשם אינו שייך במהותו לבצע עבירה כזו,
שהיא סברא שיכולה להתאים גם עם עולמו של
הקטגור.

וכך הוא בענין השפעת החסד לזולת (המובא
בשייחה): יש את עצם הנתינה לזולת, ויש את הקבלה
שלו וחפצו בדבר. אם הנתינה באה מ"שורש
ההשפעה" של הנותן (ראה הערה 57), דהיינו מהטבע של
נפשו להשפיע את עצמו לכל מקום ואפילו לזולת,
אזי המקבל, לא יכול להנות מזה, כי טבע האדם
שאינו רוצה להיות מקבל.

רק אם הנתינה באה "למעלה משורש
ההשפעה", מעצם הנפש של הנותן, שאינו מוגדר
בשום גדר ואפילו לא בגדר הבסיסי של "אני" (ראה
עד"ז לקו"ש ח"ו עמ' 116), ואין שם הבדל בין הנותן
למקבל, אזי העניי יכול ליהנות מהנתינה. כי באופן
זה הנתינה היא כאילו הדבר שייך למקבל כמו
לנותן.

ומכיון שהקבלה על-ידי המקבל שורשה במקום
כה עצמי בנפש המשפיע, לכן היא גם גורמת הנאה
מיוחדת אצל המשפיע, יותר מאשר ההשפעה
עצמה.

וכמו כן באלוקות יש ב' דרגות: א. 'בלי-גבול'
שאינ"סוף להתפשטותו, אך אין בה 'קבלה' של
הנבראים (ראה הערה 56 שישתמודעון משמע גם

בשכל ובמדות וכו', שמבין בשכלו את הצורך
בנתינה לעני ומתעורר בהתעוררות רגשית לזה, עד
שבא במעשה בפועל, שנותן לו צדקה (ראה ד"ה ביום
השני תשל"ב סוף ד). ו"נעוץ תחילתן בסופן" היינו
שעל-ידי המשכת האור עד למטה מטה – "סופן",
מתגלה תקפו הבלתי מוגבל – "תחילתן".

ד "לנבראים התחתונים (שאינם אלקות), יש
הכרה בו .. קבלת ההשפעה היא ענין עמוק
יותר מן ההשפעה גופא"
הסכרת הדברים:

כאשר אדם משפיע דבר מה לזולת, יש בכך
שני שלבים: א. השפעת הדבר לזולת. ב. קבלתו
על-ידי הזולת, שמזדהה ומתחבר עם הדבר. ואכן
הבחון לכך היא האם המקבל נהנה ממנו.
ובעוד שהנתינה עצמה תלויה בנותן, הרי
שההזדהות וההנאה של המקבל אינן תלויות בנותן,
כי אין ביכולתו לגרום לשני ההזדהות עם דבריו.

דוגמא לכך: כשקטגור וסנגור מתנצחים זה עם
זה בבית המשפט ומתאמצים להביא ראיות התומכות
בטענתם, לעיתים הסנגור מצליח להציג טיעון חזק
לטובת הנאשם וגם הקטגור מוכרח להסכים עימו.
עם זאת הקטגור לא 'הנה' מסברא זו, ולא יתחבר
ויחזור עליה וכו'. שכן הטענה הזו באה מעולמו
של הסנגור (קו החשיבה הסנגורי), שהוא עולם של
חסד, ואילו הקטגור הוא מעולם הפוך. וגם אם
הסנגור יתאמץ להסביר היטב את דבריו ולהביא להם
ראיות ומשלים, התוצאה לא תשתנה, כי העולמות
שלהם סותרים.

ואכן, כדי שהמקבל יוכל לקבל בטוב ולהנות
מזה, צריך להיות סוג נתינה שונה לגמרי, שאינו

א. מתגלה הבלי-גבול של הקב"ה, שבכוחו להגיע עד למטה (דוגמת חסדו הבלתי מוגבל של אברהם, שהגיע אף לערבים המשתחוים לאבק רגליהם). ב. יתירה מזו, מתגלה האמת האלוקית, בכך שגם המטה מכיר בה. ומעלתה היא אף כאשר הכרה זו באה על-ידי גילוי **מלמעלה** (וכדוגמת איש חסד המשפיע מצד **טבעו**, ועם זאת מתענג כשהזולת **מקבל** השפעתו, יתר על עצם ההשפעה).

ח. וזהו החילוק בין המשכן לבית-המקדש: במשכן בא לידי ביטוי ה"בלי גבול" של האור האלקי, בכך שירד מלמעלה ונמשך עד למטה מטה, עד לסוג הדומם; והחידוש שנפעל בבית-המקדש הוא שהתחתון גופא – סוג הדומם – נעשה כלי לאלקות.

ולכן סדר הדברים במשכן נקבע בדרך של מלמעלה למטה: גג המשכן הי' – מלמעלה למטה – מאילים ותחשים ועזים וצמר⁶¹, סוג החי; הכתלים (למטה מן הגג) – מסוג הצומח; וקרקע המשכן, למטה ממש,

זולתו נובע (לא רק מן ההכרח של אותם בני אדם הנזקקים לפעולת ההטבה שלו, אלא גם) מצד הטבע שבו: בהיותו איש הטוב, מתבקש מצדו, מצד הטבע, להשפיע ולהיטיב.

וכמו שמצינו באברהם אבינו, שכאשר לא היו בנמצא אורחים שיוכל להשפיע להם חסדים, הי' לו צער מכך⁵⁹. שכן, בהיותו איש חסד בעצם, הדבר התבקש מצד הטבע שלו⁶⁰; ולפיכך, כשם שגילוי טבעו על-ידי השפעת טובה גרם לו תענוג, כך העדר ההשפעה ממדת חסדו גרם לו צער.

והרי אנו רואים, שכאשר איש חסד משפיע טובה לאחר והלה מקבל את ההשפעה, הדבר מעורר במשפיע תענוג גדול יותר מן ההנאה הבאה לו מעצם השפעת החסד מצדו – כיון שקבלת ההשפעה נוגעת בעומק יותר מאשר ההשפעה גופא].

סיכום: ב' מעלות בהמשכת אלוקות בתחתונים:

אחד של פשתן נוסף על ג' מיני צמר (רש"י תרומה כו, א). וי"ל שזהו ענין הממוצע שצריך להיות בין דרגא לדרגא. וכן – טיוס ותחתית הקרשים עמדו באדנים – דומם.

59) רש"י ר"פ וירא. וראה גם ב"ר פמ"ח, ט. 60) ראה ר"ה החודש הזה ש"ת פ"ג. ביהשמע"צ תש"ח פכ"ז. ובכ"מ. 61) ורק שבהיותו תחתון שב(גג) יריעות הי' גם מין

ביאורים בתורת רבינו

ועל דרך ההבדל בין חיות הנפש הכללית לחיות הפרטית: חיות הכללית מחיה את הגוף, אבל גדר הגוף (דומם) לא מורגש, היא מבטלת את גדר הדומם שבגוף שיהפוך לחיות "אדם". ועד שהרגשת הגוף היא סימן לחולי (ראה לקו"ש ח"י עמ' 105. תר"מ תשי"ב עמ' 314). המשכה נוספת לא תשנה את המצב. ואילו כח הראיה וכח השמיעה וכו', מתקבלים כל אחד באיבר פרטי השייך אליו, עין, אוזן וכו', מפני שהם הכלים המתאימים להם, דוגמת הקבלה - ענין הכלי].

בעל כרחו). ב. 'בלי גדר', וממנה מתהווים נבראים כאלו ש'מתקבל' בהם עניני אלוקות.

[ליתר ביאור, אין הפירוש שדרגה הא' לא מתקבלת בנבראים מפני שחסר משהו בהמשכה, ואילו תהיה המשכה נוספת היא תתקבל, אלא השפעה וקבלה הם ב' תנועות הפוכות. צורת ההגעה של אור הבלי-גבול היא מצידו מפני שהוא בלי-גבול, ולא מפני שהתחתון מסוגל לקבל אותו, לכן הגעתו היא על-ידי שמבטל גדרי המקבל.

למטה ממנו⁶⁵. ועל כן בבית-המקדש הדומם הי' הניקוף⁶⁶.

סיכום: ענינו של המשכן היה גילוי כח הבלי-גבול (ענין הא' הנ"ל), ולפיכך גגו היה מחוי, קירותיו מצומח וקרקעו מדומם. וכסדר המשכת האור – מלמעלה למטה. ואילו ענינו של בית-המקדש היה שהתחתון ביותר נעשה כלי לאלוקות (ענין הב' הנ"ל), ולפיכך עיקרו דומם.

ט. אף-על-פי שהענין שנפעל בבית-המקדש הוא שהתחתונים גופא נעשו כלים לאלקות (ולא רק שהאור נמשך אף בהם), מכל מקום עדיין לא נפעלה בו אמיתת ענין "דירה בתחתונים". התכלית האמתית של דירה בתחתונים תושג רק לעתיד לבוא, בזמן ימות המשיח, ובפרט בזמן תחיית המתים⁴⁴, ואילו בבית-המקדש היתה ה"דירת קבע של הקב"ה" רק "מעין עולם הבא"⁶⁷ – ולא תכלית השלימות והאמיתיות של דירה בתחתונים.

ויובן על-פי אמרתו הידועה⁶⁸ של רבינו הזקן – בעל ההילולא – אודות הלשון "נתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים", ש"על תאוה אין כל קושיא". כלומר, רצונו של הקב"ה

היתה עפר (דומם). אולם בבית-המקדש הי' הסדר להיפך: עיקר וראשית בנינו⁶² הי' סוג הדומם – וממנו נבנה כל בית-המקדש – ואילו הכלונסאות של ארו (צומח) שנקבעו בבנין היו דבר טפל⁶³, רק כדי לתמוך את הכתלים וכיו"ב⁶⁴.

כאשר העילוי ב"תחתון" הוא רק בכך שעל ידו בא לידי ביטוי ענין ה"בלי גבול" של האור האלקי, בהראותו שהאור נמשך אפילו למטה (אבל לא שהתחתון גופא מבטא ומביע את העילוי), אזי הוא (התחתון) מקבל את ההשפעה רק בסופה, היינו בדרגא פחותה, שכן מדובר כאן בהמשכת האור, והרי סדר המשכתו של אור הוא "מלמעלה למטה"; תחילה נמשך האור במדריגות נעלות יותר, ולאחר מכן במדריגות הפחותות מהן, היינו שהמדריגות התחתונות יותר באות לאחור המדריגות העליונות ("אחריהן" גם במעלה). וכך הי' סדר הדברים במשכן.

אבל כאשר העילוי הוא בתחתון גופא, שהוא נעשה כלי לאלקות, והוא מכיר בגדולתו ית', הרי מובן שעיקר החשיבות הוא ב"תחתון שאין תחתון

(65) ראה גם תו"ח שם, שבבית-המקדש הי' הגילוי דוסף מעשה במחשבה תחלה (ראה לעיל הערה 57).
(66) וזהו גם הטעם מה שהמשכן הי' דירת עורא של הקב"ה ובית-המקדש דירת קבע (נסמן לעיל הערות 46; 47), כי כשהגילוי נמשך רק מלמעלה, אינו חודר בפנימיות כל-כך (ולהעיר מלקו"ת ויקרא (ב, ג'ד) שאתערותא דלעילא מצד עצמה – כשאין אחרי' מיד עבודה מלמטה למעלה – אין לה קיום).

(67) תו"א שם. ובתו"ח שם: בדוגמא דלעתידי. ולהעיר מתניא פל"י: ונודע שימות המשיח כו' מעין זה בשעת מתן-תורה.

(68) המשך תרס"ו בתחלתו. ד"ה שוקיו שם פ"ט.

(62) ולכאורה צריך עיון קצת מתקרת בית-המקדש שהי' גבים ושדרות בארום (מ"א ו, ט) – צומח. ולהעיר ממדות (פ"ד מ"ו) שע"ג זה הייתה מעזיבה מ(טיט)אבנים וסיד. ובתו"א ותו"ח שבהערה 64, ש"הכלונסאות של ארו שהי' בתקרה הם היו תמכין לבר לעיקר התקרה הנעשה מבחי' דומם", "להחזיק המעזיבה בלבד" (וראה מאמרי אדה"ז תקס"ה ע' קמב, קמד, קמו). ולהעיר גם כן מלקו"ת וסידור שבהערה 50, שהארום בהתקרות היו שקועים. ע"ש ואכ"מ.

(63) ראה מדות פ"ג מ"ח (כפי גירסת רוב המפרשים). כסף משנה לרמב"ם הל' ביהב"ח פ"א ה"ט. מפרשי המשנה שם בפ"א מ"ו. ועוד.

(64) תו"א ר"פ ויגש. תו"ח שם פ"ח.

לרצון ב"דירה"; אלא החידוש שבה הוא דוקא כזה שאי אפשר להגדירו כמעלה ושלמות⁷¹; והוא דוקא מהווה "דירה בתחתונים" לאמיתתה, שעל ידה נשלמת תכלית הכוונה שאלי "נתאוהה הקב"ה כו".

ועל כן (במשכן ו) בבית-המקדש עדיין לא נתקיימה התכלית האמתית של

ב"דירה בתחתונים" אינו מצד טעם⁶⁹, אלא הוא בבחינת "תאוה" כביכול, שהיא למעלה מכדי שיהי' בה טעם⁷⁰.

ומזה מובן ש"דירה בתחתונים" כזו – בהיותה התכלית שאלי "נתאוהה הקב"ה" (למעלה מהטעם) – אין ענינה לחדש מעלה ושלמות מסויימת, שהרי אם כן נמצא שמעלה זו גופא היא הטעם

ובית-המקדש דלעיל – דירה לעצמותו.

(70) והנפקותא שמוה בעבורת האדם:

באם כל ענין ההתהוות הי' מצד הטעם, הרי ישנו איזה ענין ותפיסת מקום להבריאה, בזה שיהא משלמת את הכוונה. ובמילא – תפיסת מקום האדם העובר, בזה שהוא הוא המשלים כוונה זו.

אבל מצד אמיתית ענין ההתהוות שהוא רק לפי שכן עלה ברצונו ית' – נתאוה, הרי אין שום יחס ותפיסת מקום להבריאה, וכל ענינה הוא רק מה שעצמותו ית' נתאוה כו'. ובמילא, עשיית הדירה הוא דוקא על-ידי שליילת וביטול הרגש המציאות בתכלית (שלא יחשוב האדם: והרי דבר אני בזה שהשלמתי את הכוונה) – כי כל ענין ה"דירה בתחתונים" אין זה שצריך אליו כי אם לפי שנתאוה כו' וראה להלן הערה 75.

(71) וגם מזה שהכוונה דדירה בתחתונים הוא בעצמותו ית' שלמעלה מכל הגילויים (שהרי גם האור שבבחי' גילוי מן העצם הוא בשביל כוונה זו ד"ה ועשיית ח"ש תרע"ג. אנכי ה"א תש"ג פ"ג), מובן שמה שנתאוהה

(69) והטעמים שבוהו וע"ח (דלעיל הערה 55) הם הקדמה והכנה להשלמת הכוונה ד"דירה בתחתונים". כי ענין ה"דירה" הוא [לא רק שנמצא בה כל העצם, אלא גם] שהעצם נמצא בה בגילוי (ראה בארוכה לקו"ש ח"ד ע' 1054)⁷¹, ולכן צריך ל"הטיב לברואיו" ו"כירי גדולתו" – בחי' הגילויים, כי ידיעה והכרה זו הם הכנה לגילוי העצמות (ובדוגמת המבואר לקמן ע' פ, שאהבה ויראה, עם היותם בחי' גילויים, הם "דרכי הוי" – לפי שעל ידם דוקא בא עצמותו ית' בגילוי. במעשה המצות. עיי"ש).

וכמו שהתהוות, עם היות שהיא רק ביכולת העצמות, בכל זאת ההתהוות בפועל הוא מהאור ועל-ידי התלבשותו בכלים (אגה"ק סי' כ' – קל, ריש ע"ב) כן גם השלמת הכוונה ד"דירה בתחתונים" – דירה לעצמותו, הוא על-ידי (הקדמת) ל"הטיב לברואיו" – אור, ו"כירי גדולתו" – כלים⁷¹.

וי"ל בדרך אפשר שזהו גם כן הסדר ב"ושכנתי בתוכם": משכן – אור, בית-המקדש (דשלמה) – כלי,

ביאורים בתורת רבינו

ה הערה 69 ב' עניינים ברירה

א. "שנמצא בה כל העצם", היינו שנמצא בה כפי שהוא בעצמותו. שכן בדרך כלל "מלך ביפיו תחזינה עיניך", ובכל מקום מציג המלך בחינה אחרת בעצמו, לגיבורים מראה גבורתו, לעשירים מראה עשרו וכו'. ואילו בדירתו הוא כפי שהוא ללא צמצומים. ועד שאף ש"המלך אין רואין אותו כשהוא ערום", מכל מקום בדירתו יכול הוא להיות גם כזוה מצב. וזהו שנאמר לעתיד לבוא "לא יכנף עוד מוריד" ותרגם אונקלוס "לא יתכסי ממך בכנף ולבוש".

ב. "שהעצם ימצא בגילוי" – שהדירה תהיה מוארת. שהרי יכול להיות שימצא כפי שהוא בעצמותו, אבל הוא במרתף חשוך שאז חסר כמובן

בדירה. וההכנה לגילוי העצמות הוא הידיעה וההכרה בבחינת הגילויים – גדולתו.

ו הערה 69 "בחינת הגילויים .. הם הכנה לגילוי העצמות"

בביאור הדברים כיצד "סובב" ו"ממלא" שהם רק גילויים, מגלים את העצמות – ראה במילואים.

ז "שאי אפשר להגדירו כמעלה ושלמות" ובהערה 71: "עצמותו ית' הוא שליילת כל התוארים ואין שייך בו שום נטי' ח"ו".

לגבי דרגת הבל-גבול וכלי גדר הנ"ל יש טעם לבריאה: א. על-ידי האור מתפשט ומגיע עד למטה, ובזה מתבטאת מעלת ה'בל-גבול' שלו. ב. על ידה

התכלית שאלי' "נתאוהה הקב"ה"?
מבאר רבינו הזקן⁴⁴, שזוהי הפעולה
במקום התחתון שבתחתונים, "תחתון
שאינן תחתון למטה ממנו בענין הסתר
אורו ית' וחושך כפול ומכופל עד שהוא
מלא קליפות וסטרא אחרא שהן נגד ה'
ממש לומר אני ואפסי עוד" – זאת
אומרת: ב"תחתון" כזה שאין לו כל
שייכות לאלקות ה' היינו שאין שייך כלל
שיאיר בו אור כלשהו, ובוודאי שלא יתכן
שיהי' כלי לאלקות ט', ואדרבה, הוא
"מלא קליפות וסטרא אחרא" שכל

"דירה בתחתונים" שאלי' נתאוהה הקב"ה
– כיון שהיתה זו "דירה" שבה התבטאה
מעלה מסויימת⁷² – (שהאור נמשך עד
למטה מטה, וכן) שהנבראים התחתונים
נתעלו ונעשו כלי לאלקות.

סיכום: השלימות של "דירה בתחתונים" תושג
רק לעתיד-לבוא, וכביאור אדמו"ר הזקן
ש"דירה בתחתונים" היא תאוהה ("נתאוהה")
ללא טעם, מה-שאינן ב"דירה בתחתונים"
שעל-ידי המשכן והמקדש היו מעלות, כנ"ל.

י. ובמה מתקיים האופן האמתי של
"דירה בתחתונים", שעל ידו נשלמת

והשלימות שבוה, אי אפשר שתושלם בו הכוונה דנתאוהה
כו' דירה. כי ענין הדירה הוא דירה לעצמותו כביכול, והרי
הרגש המעלה והשלימות "סותר" ל"גילוי" העצמות (ראה
הערות שלפני⁷¹).

כו' הוא רק מצד רצונו ובחירתו ית' ולא מצד טעם – כי
עצמותו ית' הוא שלילת כל התארים ואין שייך בו שום
נט' חס ושלום.

72 ולבר זאת שעל ענין זה אין צורך להביאור
דנתאוהה כו' (מכיון שיש על זה טעם), הרי מצד המעלה

ביאורים בתורת רבינו

הנאהב, והימצאות הטוב בדבר זו מסקנת השכל. וכן
הוא בשאר כוחות הנפש שנרגש מקורם. ואילו
בגשמי נראית רק מציאותו.

זהו "תחתון שאין תחתון למטה הימנו", שאינו
מגלה כלל על מציאות רוחנית (ולפיכך לא יתכן
למטה הימנו). ולכן בגשמי לא יתכן שיימשך בו
האור האלוקי ובוודאי שאינו בבחינת כלי לאור
האלוקי.

העולם מקבל את האור ובוה מתבטא מעלת ה'בלי
גדר' שלו. אך העצמות אינו מוגדר בבלי-גבול ואינו
מוכרח להיות בלי גדר ("שלילת החיוב ושלילת
השלילה"), ולכן לא ניתן לומר שלבטיבו כל שהוא
יש ערך בעיניו.

ה "תחתון" כזה שאין לו כל שייכות לאלקות...
דהיינו החלק הגשמי של העולם. שכן העולם
מורכב משניים:

ט "אין שייך כלל שיאיר בו אור כלשהו,
ובוודאי שלא יתכן שיהי' כלי לאלקות"

תחתון כזה שאין לו קשר לאלקות, כל סיבת
התהוותו היא מצד העצמות, שאינו מוגבל ומגדר
בכללים ויוצר גם דבר שאינו מסכים עליו, ואין בו
התפשטות של אלוקות. אך מצד הגילויים ייווצר
רק תחתון שמתאים אליהם. מצד שאין-סוף
להתפשטותו ייווצר תחתון שכל ענינו הוא שלעליון
יהיה מקום להתפשט. ומצד ש"האמת מסכים על
עצמו מכל צד", ייווצר תחתון שמוכיח על אלוקות.
וראה במילואים.

א. החלק הרוחני שבו. כגון הנפש, וכן 'התוכן'
שבעולם הנתפס עם השכל, אשר ממנו ניתן להוכיח
על אלוקות. אלא שמוזה גופא שצריך להתבונן כדי
להוכיח זאת, מובן שחלק התוכן הוא הפנימיות של
העולם.

ב. החלק הגשמי שבו. דהיינו החיצוניות של
העולם הנראית ב'מבט הראשון' ונתפסת בחוש
המימוש, אשר כלל אינה מגלה שיש לה מקור. זהו
בכללות ההבדל בין רוחני לגשמי: רוחני מגלה מה
שלמעלה ממנו. לפיכך במידות נרגש שמקורן הוא
השכל, וכגון באהבה נרגש שהיא כלפי הטוב שבדבר

שמבקש לגלות את הטוב והקדושה הקיימים בהם כבר באופן מוסתר, שהרי אדרבה, מדובר בדברים שכל מציאותם היא "נגד ה' ממש", (אלא) על-ידי שבירת וביטול הסטרא אחרא מכל וכל יא, כך שה"דירה" לו ית' נוצרת אך ורק מצד עבודת בני ישראל, באופן של התחדשות⁷³ – זוהי ה"דירה" שאלי

מציאותן אומרת הרגש של "אני ואפסי עוד", ההיפך הגמור מאלקות – "נגד ה' ממש" י, ובמקום זה רצה הקב"ה שתהי' "דירה לו ית'".

כאשר יהודי נוטל ענינים "תחתונים", "מלאים קליפות וסטרא אחרא" המנגדות לאלקות, ושם הוא עושה דירה לו ית' (לא על-ידי זה

הוא מעיד על מעשה בראשית (ראה שו"ע שם סי"ב) והרי הוא נעשה שותף עם הקב"ה כי בלתי עדותו לא יודע עשייתו" – דלכאורה תמוה: האדם על-ידי עדותו פועל רק שיוודע עשייתו, אבל אינו מחדש מאומה במעשה

73) ובזה יובן מה שאמרו (שבת קיט, ריש ע"ב. שו"ע אדה"ז ר"ס רסח) "כל המתפלל בע"ש ואומר ויכולו מעלה עליו כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית", ובחדא"ג מהרש"א שם: "כי האומר ויכולו הרי

ביאורים בתורת רבינו

שלא תישאר הנטייה לקליפות (הנ"ל ביאור קודם) היינו שהגשמי לא יהיה היפך מאלקות.

ועם זאת, גם לעתיד לבוא הגשמי ישר גשמי, דהיינו י'ש' שמראה מציאות עצמו ואינו מבטא שום קשר לאלקות (שהרי לא תהיה בו המשכת האין-סוף דאלקות, והוא לא יוכיח על אלוקות).

ועל כן היותו בכל זאת 'דירה', הוא חידוש מוחלט שאין לו נתינת מקום, וממילא הוא "התחדשות" דבר חדש שלגמרי לא היה קודם.

ברם אם התחתון נשאר גשמי ויש כפי שהוא, במה אפוא הוא נעשה דירה?

אלא הדירה היא שהיש עצמו הוא העצמות (ראה לקו"ש ח"ב עמ' 74 הערה 30). והיינו שכל זה שהיש הגשמי אינו אלוקות הוא כשמודדים דבר בגדרים של רגש דבר המורגש בו שה' מקור הכל הוא אלוקות, ודבר שלא נרגש בו מקורו אינו אלוקות. אך בעצמות יש תנועה של בורא - מציאותו מעצמותו - שבכלל אינה ענין של רגש, וממילא אין מורגש בתנועה זו שבעצמות רגש אלוקי של אין עוד, היא העלם, כפי שהיש הגשמי אינו רגש, ומצידה גם היש הוא עצמות (וזהו סוג הימצאות אחר שאין לנו מושג בו, ואנחנו לגבינו כמו עיוור שלא יכול להבין המושג של צבעים).

וראה במילואים.

י' ההיפך הגמור מאלקות – "נגד ה' ממש" כלומר, הגשמי מעיד רק על עצמו ולא מבטא שום קשר לבורא, אך מאידך גם אינו שולל את מציאותו של הבורא, מה שאין-כן הקליפות ענינם לשלול מציאות הבורא, והם נגד הוי' ממש.

ליתר ביאור: לגשמי יש נטיה לקליפות (זהו הפירוש "מלא קליפות" ראה לקו"ש ח"ב עמ' 74 ואילך שגשמי הוא 'כל' לקליפות). ענין הנטייה הוא מה שבפשטות נראה שאין לו מקור ואין לו בורא. וכמו אדם שאינו מדבר מאומה, והמסקנה היא שהוא אילם.

יתירה מזו, כשם שצבע לבן אין ענינו שאינו שחור, אלא שהוא לבן. אך מכיון שלבן ושחור הם שני הפכים ממילא לבן שולל שחור, עד"ז בנבראים: דבר שנברא על ידי בורא, אין לו מציאות מצד עצמו והוא צריך להיות בטל לגמרי, ואילו דבר גשמי שמראה את עצמו, הוא היפך מזה, ובדרך ממילא שולל מציאות בורא. אך עניינו אינו לשלול אלא רק להראות עצמו.

ולכן גשמי נחשב רק לתחתון שאין למטה ממנו, יש לו נטיה לקליפות אך הוא אינו קליפה.

יא על-ידי שבירת וביטול הסטרא אחרא מכל וכל .. כך שה"דירה" .. באופן של התחדשות" בזמן הגלות ב' הדברים מעורבים יחד - "הגשמי הוא מלא קליפות". והעבודה בשבירת הקליפות היא

”נתאווה⁷⁴ הקב”ה⁷⁵.”

במקום שבו הנבראים התחתונים הם ”נגד ה' ממש”, אין בו כל טעם

וענין זה, לעשות דירה לו ית' אף

שמו”ר שם, ש”למעשה ידיך תסופך” קאי על עבודת המשכן, בכל זאת, מכיון שהמשכת הקדושה במשכן ומקדש אינו בתחתונים ממש (המלאים קליפות וסטרוא אחרא), הרי המשכה זו אינה התחדשות כל-כך (ובדוגמת המבואר בד”ה תקעו תרס”ו (בהמשך תרס”ו). וראה גם ד”ה אחרי תרס”ו) שהביורים שברוך מלמעלה למטה, מכיון שהם מצד המשכת האור, אין זה ענין ההתחדשות, ובמילא אין זה אמיתית הענין ד”מעשה צדיקים” (עבודת האדם).

ולהעיר מפרש”י על הפסוק (בשלח טו, יז) מקדש אד’ כוננו ירך: ”ואימתי יבנה בשתי ידים... לעתיד לבוא כו” – והרי מה ש”גדולים מעשה צדיקים” למדו (כתובות שם) ממש” כוננו ירך.

75) ואף שעשיית דירה זו באה רק על-ידי עבודת האדם, מכל-מקום אין בה שום עירוב של הרגש מציאותו (ראה לעיל הערה 70). ובדוגמת המבואר בד”ה אחרי הנ”ל בענין מעלת עבד פשוט על עבד נאמן, שעבודת עבד הפשוט דוקא היא התחדשות גמורה הבאה בכח עצמו, ועם זה [ואדרבה, הא בהא תליא] כל העבודה נקראת על שם האדון, כי עבד (הפשוט) אינו מהות בפני עצמו כלל. עיי”ש בארוכה⁷⁶.

וגם מזה שהדירה היא לעצמותו (כדלהלן הערה 77)

בראשית, ואיך הוא שותף להקב”ה שבוא את מעשה בראשית?

– כי שהנברא יכיר גדולתו (הגדולה זו מעשה בראשית. ברכות נח, סע”א) הוא חידוש גמור, כנ”ל. (ועל פי זה, ההעדר ד”ויכולו” הוא כענין עדי קיום (שלולא עדותן השטר בטל), שעל-ידי עדותם מקיימים – עושים את המציאות). ומה שאמר ”מעלה עליו הכתוב” – י”ל לפי שהכח לחידוש זה בא בעצמותו ית’ (כדלהלן בפנים ובהערה 79).

ועוד ענין בזה: קליפות וסטרוא אחרא הם מציאות דהעדר⁷⁸ (תורת שלום ע’ 134 ואילך). ובמילא, על-ידי העבודה דאתכפיא סטרא אחרא ואתהפכא חשוכא לנהורא, נעשה חידוש בהבריאה, שנעשה מ”העדר” – ”מציאות”. ועל-פי זה מובן הלשון ”שותף כו” במעשה בראשית, שמפשוט הלשון מוכח שהאדם פועל במעשה בראשית גופא (בהמציאות דשמו”א).
(74) וכמ”ש (איוב יד, טו. וראה שמו”ר ספ”ו. ויק”ר רפ”א) למעשה ידיך תסופך.

ואף שגם במשכן ובמקדש אמרו (כתובות ה, סע”א) ”גדולים מעשה צדיקים”, ומבואר בד”ה גדולים מעשה צדיקים תרפ”ה פ”ז, שהעילוי ד”מעשה צדיקים” הוא מצד ענין ההתחדשות שבביטול היש לאין (וראה גם

ביאורים בתורת רבינו

יב הערה 73 ”מציאות דהעדר”

ועבודתו היא משום שקיבל על עצמו עול האדון, ”ועד שזה נעשה אצלו כמו טבע בנפשו ממש.. כמו שהורגל השור לעול והחמור למשא” (ד”ה מקנה רב תרס”ו).

ולכן, עבודת עבד נאמן אינה ב”כח עצמו” ממש, שכן העילוי וההפלאה של האדון, וההרגשה שעושה דבר מועיל, הם אלו שממריצים ודוחפים אותו לעבוד. ואילו עבד פשוט עובד ב”כח עצמו” משום שקיבל על עצמו עול האדון (ד”ה אלה הדברים שם).

מאידך, ה”בכח עצמו” לא מוריד מהביטול. אדרבה משום שהעבודה היא בכוח עצמו ואין לו שום טעם ורצון בה, אלא רק מפני ציווי האדון, לפיכך היא נקראת על שם האדון וכאילו שהאדון עשאה. ולכן מבחינת האדון הרי זה ”קב שלו” (לענין ”אדם רוצה בקב שלו יותר מתשעה קבין של חבירי”), כמו שעבודת שורו נחשבת כקב שלו, ובשונה מעבד נאמן שעבודתו נקראת על שמו (ד”ה אחרי ה’ שם).

בתר”ש המצויין בהערה כתוב (תרגום חפשי): ”על דרך ענין הניסיונות, כשהקב”ה מכניס יהודי לניסיון – שלאמיתתו של דבר אין כאן מציאות אמיתית, למרות שנדמה לאדם שזו מציאות אמיתית – אין כאן אלא בועת סבון מנופחת (ומיד לאחר שהאדם מתגבר על הנסיון הוא נוכח שהיתה זאת מציאות דמיונית).”

וראה בד”ה נתת ליראיך תשל”ו ס”ה ”ועל דרך הנסיון דאברהם.. דנעשה לפנייהם נהר גדול.. ומכל-מקום לא נתפעל אברהם והלך למלאות שליחותו של הקב”ה, וירד לתוך המים, ועל-ידי זה נתבטל מציאות הנהר, כי על-ידי התוקף שלו נתגלה האמת שכל מציאותו של הנהר היתה רק כדי לנסותו.”

יג הערה 75 ”מעלת עבד פשוט על עבד נאמן”
עבד נאמן עובד את האדון משום שהבין מעלתו ורוממותו, ואילו עבד פשוט אינו מבין מעלת האדון,

אינם יכולים להיות כלים לאור, כנ"ל); והדבר יכול להעשות רק מצד הכח הנובע מעצמותו ית' ממש⁷⁷ (שהוא זה ש"נתאוה" לדירה זו) – כי "הוא לבדו

שכלי טו ואין לו מקום מצד בחי הגילויים⁷⁶ – שהרי בתחתונים אלו לא שייך לפעול, לא מצד המשכת האור ואפילו לא מצד שרש הכלים (שהרי

הגילוי שבכית-המקדש לא הי' יכול להיות נמשך בלבנים בענינם הנ"ל – כיון שבזה הרי הם מסטרא דמסאבותא (להעיר מתניא רפ"ז דהאוכל סתם לא עדיפי כו' שבקליפות וסטרא אחרא כו' שבעולם-הזה כו' רובו ככולו רע כו'),

ואף ש"אם לא נמצאו אבנים בונין בלבנים", הרי זה בנין (והמשכה בכחי) "לבנים" בדרגתם שהם (כמו) אבנים (ראה בתניא שם שמיים רק מעט טוב מעורב בתוכה).

ולהעיר מהמבואר בהמשך מצה זו תר"ם פ"ס בענין המעלה דנר חנוכה (שמצותה להניח על פתח ביתו מבחוץ) על לימוד התורה – אף שגם בה נאמר "ובלכתך בדרך" – שמכיון ש"בלכתך בדרך" הוא בשוה ל"בשבתך בביתך", אין זה הענין דהמשכת האור ברושתי הרבים, טורי דפרודא, כבנר חנוכה. עיי"ש.

(77) וגם ה"דירה" שנעשית בתחתונים היא דירה לעצמותו. וכמבואר בנדו"ז בכ"מ שבדירה נמצא כל העצם.

מובן שביטול זה הוא נעלה יותר מהביטול שבעבודה שמצד הגילויים. כי הביטול שמצד בחי הגילויים הוא רק "דכולא קמי' כלא חשיב", והביטול שמצד העצמות הוא הביטול ד"אין עוד"⁷⁸ (ד"ה ולקחתם לכם תרס"א. אם בחוקתי תרס"ז).

(76) וכמו שחתהוות התחתונים אינו מצד הטעם [וכמבואר בהמשך תרס"ו (בתחלתו) ותש"ב שם, שמצד הטעמים שבוהור וע"ח, אין צריך להיות התהוות עולמות בי"ע, ובפרט – התהוות עולם-הזה], כן גם אמיתית ענין גילוי (אלקות) שבהם, אינו מצד טעמים אלו. כי מכיון שהתהוות עולמות התחתונים אינו מצד [הטעמים שבבחינת] הגילויים, הרי הגילויים דערלאנגן ניט בהם⁷⁹. ועל-פי זה יובן מה שביית-המקדש הוצרך להיות (לכתחילה) מאבנים דוקא – אף שהחידוש שבכית-המקדש (על המשכן) הוא מה שחתהוותן נעשה כלי לאלקות (כנ"ל סעיף ח'), והרי "לבנים" הם יותר "תחתון" מאבנים והי' צריך להיות הבנין בלבנים מצד הענין בהם שאינם אבנים (כי אם למטה מהם) – כי בחי

ביאורים בתורת רבינו

לאו, אלא הכול תלוי בהחלטתו (בבכירתו). וזהו 'אין עוד' אלא רק הוא.

יד הערה 75 "ביטול.. "דכולא קמיה כלא חשיב". "ביטול ד"אין עוד"

טו "נגד ה' ממש", אין בו כל טעם שכלי" גם לאחר עשיית הדירה, התחתון במצב שהוא "נגד הוי", משום שנשאר גשמי דהיינו דבר 'יש' שלא מרגיש ומבטא שום קשר לאלקות. ולכן אין בדירה טעם על-פי שכל (כנ"ל ביאור יא), כי לא מתבטאת בו המעלה שהאור הוא אין-סוף, שכן בדבר גשמי הוא אינו נמשך, ובדאי לא המעלה שהגשמי מכיר ומוכיח על אלוקות.

דרגת גילויים היא שלעולם אין שום ערך ותפיסת מקום – "כולא קמיה כלא חשיב". אך סוף סוף גם בדרגה זו ניתן לומר שיש לעולם איוו מציאות לגביה, בזה שמוכרחת שהעולם אינו תופס מקום.

טז הערה 76 "אמיתית ענין גילוי (אלקות) שבהם, אינו מצד טעמים אלו.. דערלאנגען ניט בהם" 'גילויים' הוא שנגרש אלוקות, ואילו גשמי לא שייך להרגיש. אלא הגילוי שיהיה לעתיד לבוא מצד דירה בתחתונים הוא (שורש) ענין מציאות מעצמותו שאינו רגש (ראה לעיל ביאור יא).

הביאור בזה: זה שהעולם אינו תופס מקום לגביה הוא משום שכך היא המציאות, גבול הוא באין ערוך לבלתי-גבול, ולא שהיא בחרה ויצרה את זה. ואם כן יש לגבה עוד מציאות, הגדר ש'העולם אינו תופס מקום'. וכתוצאה מזה ביטול העולמות אינו מוחלט, נרגש בהם שזה שהם בטלים הוא כי כך מתחייב מצד מציאותם (קטן לגבי גדול). וכמו עבד שבטל למלך לגמרי, אך ברי לו שזהו משום שהוא מתגורר במדינת המלך, ואילו אדם שמתגורר במדינה אחרת אינו צריך להתבטל. אך לגבי העצמות (שלילת השלילה) אין שום גדר, אם העולם תופס מקום או

הדין בכלי חרס הוא⁸³ שלאחר שריפת הכלי הוא נחשב למציאות חדשה, "פנים חדשות"⁸⁴ – נמצא ש[אין זה חוזק שקיים בו], והאדם רק מגלהו על-ידי שריפתו, אלא] זוהי יצירה חדשה הנוצרת בעיקר על-ידי האדם, בכך ששורפן כליל ומבטל את מציאותו הקודמת.

ולכן עשיית לבנים (כשהדבר נעשה במטרה לבנות בהן את "עיר אלקינו") מורה על העבודה לעשות דירה לו ית' בתחתונים:

כשם ש"עשיית לבנים" כוללת שני ענינים: (א) שריפת וביטול הצירור של ה"לבנים", המורות על "סטרא דמסאבותא"⁸⁵, (ב) שהיות הלבנים "קשים וחזקים כאבנים" – בחוזק של קדושה כמו באבנים שבידי שמים – הוא מציאות חדשה לגמרי הנוצרת על ידי עבודת האדם;

כך ישנם שני ענינים אלו גם בעבודת "דירה בתחתונים": (א) הדבר נפעל על-ידי שבירת וביטול הקליפה והסטרא אחרא שהעולם הי' מלא בהן, (ב) זוהי יצירה חדשה לגמרי הבאה על-ידי עבודת האדם.

בכחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט ממש⁷⁸ – וכח זה נתן כביכול לישראל, שאף הם יוכלו לחדש ולעשות דירה לו ית' בתחתונים, באופן של יצירה חדשה לגמרי, כנ"ל⁷⁹.

סיכום: שלימותה של "דירה בתחתונים" נפעלת במקום שהוא נגד ה' ממש, ולא יתכן שתאיר בו אלוקות. וזהו על-ידי עבודתם של ישראל בשבירת הסטרא-אחרא וביטולה, ויצירת "דירה" באופן של "התחדשות".

יא. על-פי הנ"ל יובן גם הטעם שעיקר העבודה בגלות מצרים הי' "עשיית לבנים":

סדר עשיית הלבנים הוא, שלאחרי הכנסת הטיט ב"מלבן" המצייר את צורת הלבנים, הן נשרפות בכבשן⁸⁰ כדי להקשותן ולעשותן חזקות כאבנים, וכמש"נ (בדור הפלגה⁸¹): "נלבנה לבנים ונשרפה לשריפה ותהי להם הלבנה לאבן"³⁶ – היינו שעל-ידי זה ש"נשרפה לשריפה" אזי "ותהי להם הלבנה לאבן", שהלבנים נעשות קשות וחזקות כאבנים (שבידי שמים) ואפשר לבנות בהן בנין (דקדושה)⁸².

וכיון שתוזק זה של הלבנים בא דוקא על-ידי זה שהן נשרפות באש – והרי

(83) תורה תורה (פסחים ל, ב) ור"ה אלא (זבחים צו, א). וראה רמב"ם הל' כלים פ"א ה"ו וי"ג, רפ"ט. ועוד.

(84) ועל דרך זה בלבנים. וגם האדם (שהוא העושה את הדירה), הרי יסודו הוא מעפר, ולכן אין שום תקנה להחומריות שלו [ולנהגותו שיש בו למדות רעות – יותר מבעל-חיים, מצד חומר גופו (קונט' ומעין מט"ו פ"ב)] רק על-ידי שריפה – ביטול ישותו, בדוגמת כלי חרס שאין מועלת לו הגעלה ורק צריך שריפה באש. ועיין לקו"ת בחוקות ד"ה ואפו (מח, ג).
(85) נסמן לעיל הערה 32.

(78) אגה"ק סי' כ' (קל, ריש ע"ב).

(79) ראה גם ד"ה תקעו תרס"ו, שהכח שבכשמות שלמטה (בחי' עבדים פשוטים) לברר את טבע החומרי הגמור דנפש הבהמית – שהיא "התחדשות גמורה כחידוש יש מאין" – הוא מצד כח העצמות שביכולתו להיות מאין לישי. עיי"ש.

(80) רש"י נח יא, ג (ולהעיר מפירש"י פרשתנו ה, ז). תו"א עז, סע"ג ואילך.

(81) שהשעבוד בגלות מצרים "בלבנים" הוא תיקון להחטא דדור הפלגה (מקומות שנשמנו לעיל הערה 22. אה"ת שמות ע' כד. זאת חנוכת תר"ם פי"ד).

(82) תו"א שם.

התורה לע"ל להיות אראנו נפלאות"⁸⁹, ולגילוי בעולם – שהעולם יהי בתכלית שלימות בריאתו⁹⁰, תכלית השלימות של דירה בתחתונים, בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

סיכום: וזהו שעיקר שעבוד מצרים היה בעשיית לבנים, שכן יצירתן על-ידי האדם זהה לשלימות העבודה ב"דירה בתחתונים" הנ"ל: א) "ונשרפה לשריפה" – ביטולן. בדומה לביטול הסטרא-אחרא. ב) "ותהי להם הלבנה לאבן" – הפיכתן למציאות חדשה וחזקה כאבנים שבידי-שמים. בדומה להתחדשות הנפעלת על-ידי עבודת האדם.

(משיחות ש"פ בלק תשכ"ד)

וש"פ שמות תשכ"ו

- לקוטי שיחות חלק ו, שמות ב)

וזהו הטעם שעיקר העבודה בזמן הגלות, החל מגלות מצרים (שרש לכל הגליות⁸⁶), הוא בעשיית לבנים – כי מאחר שתכלית השלימות של "דירה בתחתונים" שתהי' בימות המשיח ובתחיית המתים היא דבר ה"תלוי במעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות"⁸⁷, אזי גם עבודתנו בעולם בזמן משך הגלות צריכה להיות בדוגמא לזה, ב"עשיית לבנים" –

ראשיתו של כל ענין בעולם היא בתורה, תורת חיים, ובעניננו – "דא ליבון הלכתא"⁸⁸, אשר על ידו יזכו ישראל לגילוי בתורה – "גילוי פנימי

(ראה אגה"ק סכ"ו – קמד, ב ואילך), (ב) על-ידי לבון ההלכות, מתחדשים גם ענינים חדשים (ראה אגה"ק שם, ד"ה אשריכם ישראל וד"ה לך לך תרס"ז).

(89) תו"א שם.

(90) תניא פל"ו. זח"ג קכה, רע"א (וכבר העירו מזח"א קלט, א). רמב"ם סוף הל' מלכים. עבוה"ק ח"ב פל"ט.

(86) ד"ה קול דודי תש"ט בתחלתו. וראה ב"ר פט"ז, ד.

(87) תניא רפ"ז.

(88) רע"מ "בזח"ג קנג, א). ועוד. – הובא ונת' בתו"א

ריש פרשתנו, תו"ח ואוה"ת שם.

השייכות ד"לבון הלכתא" לב' הענינים דלבנים הוא – לפי שגם ב"לבון הלכתא" ישנם שני הענינים שבעשיית לבנים: (א) בירור וליבון ההלכות הוא על-ידי הסרת והתשת כח הקליפות המעלימים ומכסים על ההלכות

סיכום כללי

סעיף א: מצינו בגמרא שתחילת שעבודם של ישראל היה ב"חומר ובלבנים", ולבסוף "את כל עבודתם". ומכך יש ללמוד בהיבט התוכני, שעיקר השעבוד היה ב"חומר ובלבנים", וממנו הסתעף הכל (וכפי שאכן מצינו שגזירת הכבדת העבודה היתה דווקא בעשיית הלבנים, והיא גם תפסה את רוב זמנם).

סעיף ב: הביאור לכך: המצרים הכריחו את ישראל לבנות דירה לקליפות, תחת עשיית דירה לה'. ולפיכך עיקר שעבודם היה בהכנת לבנים, המהוים את עיקרו וחוקו של בית. ולכן הם סמל לכללות השעבוד, שענינו היה "בניין" לקליפות.

סעיף ג: השעבוד היה דווקא בלבנים ולא באבנים. החילוק ביניהם: אבנים הן בריאה בידי שמים, ורומזות לדרגה נעלית בקדושה. ואילו לבנים נוצרות בידי אדם, ורומזות לעניני הרשות, שניתן להעלותם לקדושה או להיפך.

סעיף ד: לכאורה השעבוד לא היה באבנים להיותן מורות על צד הקדושה. ברם אדרבה, כשם שניצלו המצרים את כוחות הקדושה של ישראל לטומאה, כך היה להם לנצל את יתרונן של האבנים לבניית עריהם.

סעיף ה: אי אפשר לפרש שבגלל נחיתותן של הלבנים, דווקא עליהן נשלמת הכוונה של "דירה בתחתונים", ומטעם זה העדיפום המצרים. וכדוגמת מעלת בית המקדש שעיקרו מדומם והיה "דירת קבע", על המשכן שעיקרו מצומח ושימש "דירת ארעי". כי אם כן, מדוע עיקר שעבודם של ישראל היה בעשיית הלבנים.

סעיף ו: הביאור בהקדים: גם במשכן נפעלה ה"דירה בתחתונים" בדומם - בקרקע המשכן, ואם כן מדוע הוא לא נבנה מדומם כמו בית המקדש.

סעיף ז: אלא שישנו ב' מעלות בהמשכת אלוקות בתחתונים: א. מתגלה הבליגבול של הקב"ה, שבכוחו להגיע עד למטה (דוגמת חסדו הבלתי מוגבל של אברהם, שהגיע אף לערכים המשתחוים לאבק רגליהם). ב. יתירה מזו, מתגלה האמת האלוקית, בכך שגם המטה מכיר בה. ומעלתה היא אף כאשר הכרה זו באה ע"י גילוי מלמעלה (וכדוגמת איש חסד המשפיע מצד טבעו, ועם זאת מתענג כשהזולת מקבל השפעתו, יתר על עצם ההשפעה).

סעיף ח: זהו החילוק בין המשכן למקדש: ענינו של המשכן היה גילוי כח הבליגבול (ענין הא' הנ"ל), ולפיכך גגו היה מחי, קירותיו מצומח וקרקעו מדומם. וכסדר המשכת האור - מלמעלה למטה. ואילו ענינו של בית המקדש היה שהתחתון ביותר נעשה כלי לאלוקות (ענין הב' הנ"ל), ולפיכך עיקרו דומם.

סעיף ט: ברם השלימות של "דירה בתחתונים" תושג רק לעתיד לבוא, וכביאור אדמו"ר הזקן ש"דירה בתחתונים" היא תאוה ("נתאוהה") ללא טעם, משא"כ ב"דירה בתחתונים" שע"י המשכן והמקדש היו מעלות, כנ"ל.

סעיף י: שלימות זו נפעלת במקום שהוא נגד ה' ממש, ולא יתכן שתאיר בו אלוקות. וזהו ע"י עבודתם של ישראל בשבירת הסטרא אחרא וביטולה, ויצירת "דירה" באופן של "התחדשות".

סעיף יא: זהו שעיקר שיעבוד מצרים היה בעשיית לבנים, שכן יצירתן ע"י האדם זהה לשלימות העבודה ב"דירה בתחתונים" הנ"ל: א) "ונשרפה לשריפה" - ביטולן. בדומה לביטול הסטרא אחרא. ב) "ותהי להם הלבנים לאבן" - הפיכתן למציאות חדשה וחזקה כאבנים שבידי שמים. בדומה להתחדשות הנפעלת ע"י עבודת האדם

מילואים

מדובר בסתם אור ומאור, ברם כאשר מדובר על עצמותו יתברך החידוש גדול עוד יותר. שהרי העצמות אינו מוגדר בשום גדר, גם לא בגדר 'מאור', שזו היכולת להתפשט ולהשתקף בגילוי. ואם כן, ניתן היה לחשוב שהאור אינו אפילו 'גילוי' והתפשטות של העצמות, אלא הוא 'נברא' מהעצמות, וכשאר כל הנבראים שאינם השתקפות אלא דבר נפרד מהעצמות (אמנם הוא נברא מיוחד, שנראה 'כמו' גילוי והתפשטות של העצמות, אבל סוף כל סוף גם הוא נפרד מהעצמות).

[במילים אחרות: מכיוון שהעצמות אינו מוגדר בשום גדר, הרי לגביו ביטול ומציאות הם בשווה ממש. ואם כך, אור (שעניינו ביטולו למאור) אינו קרוב אליו יותר מאשר מציאות].

ואף-על-פי-כן, מבואר שם שהאור מגלה (אפילו) את העצמות.

וההסבר בזה: מזה גופא שהאור נקרא בשם 'אור', משמע שגם בעצמות יש בחינה של 'מאור' שממנה נמשך האור. כלומר, עצמותו יתברך אינו מוגדר בשום גדר שהוא, והוא 'נושא הכול'. הוא נושא גם 'מאור', גם 'נברא' וכן עוד עניינים שאינם יודעים עליהם. ומכיון שתנועה אחת היא זו שנושאת את כולם – התנועה שהעצמות 'לא מושלל ממנו שום דבר', נמצא שאור הוא באמת גילוי והתפשטות של העצמות.

ביטוי לכך הוא המובא מאגה"ק (המצויין בהערה) שהתהוות היש הגשמי שמרגיש ש'מציאותו מעצמותו', היא רק בכוח העצמות שמציאותו מעצמותו, ובסמוך לזה כותב שהתהוות בפועל נעשית על-ידי האור. ולכאורה אור עניינו גילוי מקורו וכיצד בכוחו להוות יש המרגיש מנותק ממקורו? אלא הביאור בזה הוא כנ"ל.

לביאור ט: ומה שנתבאר שגם "כירו גדולתו" הוא משורש הכלים שהוא 'בלי גדר', מכל מקום ישנו הבדל בין בלי גדר דשורש הכלים לבלי גדר שבעצמות. בשורש הכלים 'גדר' הוא חיסרון, לכן השלימות הכי גדולה היא שאינו מוגדר (ומשום זה האמת מסכים וכו'). אם-כן סוף סוף הוא מוגדר ב'שלימות'. ולכן ייווצר ממנו רק דבר שמסכים על אלוקות. אך על העצמות לא ניתן לומר שום תיאור,

לביאור ו: הערה 69 "בחינת הגילויים .. הם הכנה לגילוי העצמות"

"סוכב" ו'ממלא' הם רק גילויים, ואף-על-פי-כן הם מגלים את העצמות, ונקודת הביאור בזה:

העצמות מופשט מגדר ועניין פרטי, אך מאידך מכיון שאינו מוגדר בשום גדר, לא מושלל ממנו שום דבר והוא 'נושא הכל'. הוא נושא גם את זה ש'מציאותו מעצמותו' (בורא), גם את עניין ה'מאור' התנועה של "בלי-גבול", גם את התנועה של "בלי גדר", וכך גם "עוד הרבה עניינים שאינם יודעים עליהם" (סה"מ תרפ"ה עמ' רטו). ואי אפשר להפריד בעצמות בין כל הדברים שהוא נושא, כי תנועה אחת מופשטת נושאת אותם: ש'לא מושלל ממנו שום דבר'.

דוגמה לדבר: במים נקיים וצלולים יכולה להשתקף כל צורה שהיא, שכן הם מופשטים וללא שום ציור וגוון (לאמיתו של דבר המשל אינו דומה לנמשל מכמה טעמים, והעיקר: הצורות השונות לא נוצרות מהמים, הן נמצאות בלעדיהם ורק משתקפות בהם. ואילו בעצמות, כל התנועות באות מהעצמות ולא ממקום אחר. אולם עם זאת, המשל נותן טעם בעצם העניין, שפשיטת יכולה להכיל כל צורה שהיא).

זהו ההסבר לכך שגילויים יכולים לגלות את העצמות. גילוי שהוא עניין כשלעצמו, אכן אינו מגלה את העצמות, אך גילוי כפי שהוא עניין שבא מהעצמות (שתנועה אחת היא זו שנושאת את כולם), מגלה את העצמות (וב'סוכב' ו'ממלא' כאלה נרגש תוקף גדול הרבה יותר מאשר התוקף שיש להם בפני עצמם).

לייתר ביאור: בדרך כלל מבואר שבאור מתגלים עניינים שלמעלה ממנו, בגלל היותו נענין המאור (ראה ספר ערכים ח"ב, ע' נחט). אך הרבי מבאר יתירה מזו (ראה ד"ה החדש תשמ"ז סעיף ד בהערה 27-28), שהאור מגלה גם את העצמות. והחידוש בזה הוא שלכאורה אור היה צריך לגלות רק השייך לגילוי – מאור, ולא עצמות שהוא למעלה מגילוי, וכמו מראה שדרכה משתקף האדם על כל פרטיו, אבל לעולם לא יהיה ניתן למשש על ידה את האדם עצמו.

יתירה מזה: חידוש הנ"ל נכון גם אילו היה

– תנועה שאין בה כלל אלוקות מורגשת (ובזה גם מציאות היש היא העצמות), מה שאין-כן הקליפות שהן שוללות מציאות ה' - הרי זהו שקר, ואין העצמות נושא זאת. על כן אותן צריך לשבור בשונה מהיש הגשמי שיכול להיוותר.

גם לא ענין של שלימות, ולכן הוא יכול ליצור גם יש כזה שמסתיר מציאותו. לביאור יא: ואף שהיש הגשמי נשאר במציאותו, מכל מקום את הקליפות צריך לבטל, שכן הדירה היא מצד שהעצמות אינו מוגדר ואינו מושלל שום דבר, והוא 'נושא הכל', גם ענין 'מציאותו מעצמותו'

לזכות

הרה"ת לייבל ומשפחתו שיחיו
בוימגארטן
שלוחי כ"ק אדמו"ר בלונג איילנד
להצלחה רבה ומופלגה במילוי שליחותם

לזכות

הרה"ת גד יעקב ומשפחתו שיחיו
בליזינסקי
להצלחה רבה, ולחיזוק ההתקשרות עם
כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

לזכות

הת' לוי יצחק שיחי' בן ר' יעקב ע"ה
סטמבלר
להצלחה רבה בכל אשר יפנה,
בגשמיות וברוחניות